

BILLY WILDER

Geçtiğimiz aylarda 97 yaşındayken hayatını kaybeden Billy Wilder, sinemanın yaşayan en büyük ustalarından biriydi. "Sunset Bulvarı", "Bazıları Sıcak Sever", "Garsonyer", "Sokak Kızı İрма" ve daha birçok unutulmaz film onun elinden çıkmıştır.

Umur B. Turan

1906 yılında, Viyana'da Yahudi bir otelcinin oğlu olarak dünyaya gelen Billy Wilder, hukuk eğitimi aldıktan sonra Berlin'de gazetecilik yapmaya başladı. UFA yayınevinde senaryo çalışmalarına katılan Wilder, Hitler'in iktidara gelişiyle birlikte ülkeyi terk etti ve Fransa'ya gitti. Ancak hayali Amerika'da yani Hollywood'da sinema yapmak. Hollywood'a gittiğinde yine senaryo yazarı olarak işe başladı ve Charles Brackett ile birlikte Lubitsch, Leisen, Hawks gibi yönetmenlere çok güzel senaryolar yazdı. "Mavi Sakalın Sekizinci Karısı", "Geceyarısı", "Ateş Topu" bu işbirliğinin ilk akla

gelen ürünleridir.

Wilder yönetmenliğe 1942 yılında "Küçük Kız" adlı filmiyle geçti. Bu filmin kazandığı başarı Wilder'a yönetmenlik yolunu iyice açmış oldu. Yönetmenin ikinci filmi "Çifte Tazminat" ise kara-film türünün başyapıtlarından birisi olmuştur. Nedensiz yere cinayet girişiminde bulunan rahatsız insanları konu alan bu film, soğukkanlı anlatımıyla kara-film ve polisiye sinemada büyük bir etki yaratmıştır. James M. Cain'in romanından uyarlanan bu filmde Fred Mc Murray, Barbara Stanwyek ve Edward G. Robinson çok iyi bir oyunculuk çıkarmışlardır.

Wilder bir sonraki filmi "Yaratılan Adam"da Amerikan Sineması'nın daha önce üzerinde durmadığı bir sorun olan alkolizmi ele aldı. Yapımcı şirketin göstermeye cesaret edemediği ve bir yıl boyunca raflarda kalan bu film, gösterime girdiğinde büyük ilgi topladı ve Wilder'a ilk Oscar'ını da kazandırdı. Filmin başrol oyuncusu Ray Milland da bu filmdeki rolüyle Oscar'a layık görüldü. Sanatçı üç sene sonra gençliğinde yaşamış olduğu Berlin'e gitti ve henüz yıkıntı halindeki bu kentte "Günahsız Melek" adlı filmini çekti. Marlene Dietrich, John Lund ve Jean Arthur'un oyunculuklarıyla ortaya kaliteli bir film çıktı.

Billy Wilder, 1950 yılında, sinema tarihinin en önemli filmlerinden biri olan "Sunset Bulvarı"nı çekti. Bu film hala Hollywood'un Hollywood'u eleştirdiği en sert film olma özelliğini korumaktadır. Bu denli sert

bir eleştiriyi Billy Wilder dışında kimsenin yapamayacağını söyleyenler zaman içinde haklı çıktılar; gerçekten de bir daha kimse Hollywood'u bu denli sert eleştir(e)medi. Bu filmin çekimi ve gösterime girmesi de elbette zor oldu. Wilder'ın Charles Brackett ile birlikte büyük gizlilik içinde hazırladığı senaryo filme çekilirken, stüdyo yöneticileri dahi filmin içeriğini ve ayrıntılarını tam olarak bilmiyordu. Film, modası geçmiş eski bir yıldızın yeniden beyaz perdeye dönme tutkusunu ele alıyordu. Eski yıldızların karmaşık ruh halleri gösterilirken, o tarihten 20 yıl kadar önce sona eren sessiz sinema dönemiyle, o günün sineması arasındaki bağlar da irdeleniyordu.

Senaryoyu kabul edecek oyuncu bulmak da kolay olmadı. Modası geçmiş bir yıldızı oynamayı kimse kabul etmiyor, hatta bazıları bu teklifi kendilerine yapılmış bir ha-



Sunset Bulvarı



Gloria Swanson ve William Holden

karet olarak algılıyordu. Sonunda sessiz sinemanın büyük oyuncusu Gloria Swanson ve yakışıklı aktör William Holden ile anlaşarak bu film gerçekleştirildi. Gala gecesi kimi Hollywood mensupları çok kızdılar. Galadan sonra Louis B. Mayer, Billy Wilder'a "Seni serseri seni... Seni besleyen ve sana iş veren bu sanayiye leke sürdün" diye bağırdı. Billy Wilder ise yüzlerce kişi önünde İngilizce konuşanların en çok kullandıkları kısıcak küfür ile cevap verdi Mayer'a.

Film sinema tarihinin en özgün açılış sahnelerinden biriyle başlar. Hollywood'un ünlü Sunset Bulvarı üzerinde bir malikanenin havuzunda bir cesetle karşılaşırız ve bu ceset, bir dış sesle öyküsünü anlatmaya başlar. Öykü; umutsuz, fakir bir genç adamın, malikanenin zengin ve bir zamanlar ünlü sahibesi Norma Desmond ile olan ölümcül ilişkisinin öyküsüdür.

Eski filmlerini izleyerek ve uşağının yazdığı sahte hayran mektuplarıyla ayakta durabilen Norma Desmond'un tek hayali yeneden sinemaya dönebilmektir. Norma Desmond, filmin sinema tarihine geçen finalinde tamamen çıldırmıştır ve polis projektörlerini kamera ışığı sanmaktadır. Eski yönetmeni, şimdiki uşağı Erich von Stroheim'in sahte komutlarıyla merdivenlerden aşağı iner ve yıpranmış yüzünde aşırı makyajı ile hiçbir zaman gerçekleşmeyecek yakın plan çekimi için "hazırım bay De Mille" der.

Wilder "Sunset Bulvarı"ndan sonra gerçekleştirdiği "Büyük Karnaval" adlı filminde bu kez bir medya eleştirisi ile karşımıza çıkar. Medyanın ele aldığı bir olay tüm insanlık boyutlarından uzaklaştırılarak bir karnavala dönüşür. Sonrasında usta yönetmen sırasıyla "Casuslar Kampı", "Sabrina" ve "Yaz Bekarı" adlı filmlerini çeker. "Casuslar Kampı" 2. Dünya Savaşı'nda Alman

lara esir düşmüş Amerikalı askerlerin, esir kampındaki öykülerini anlatır. Esirlerin arasında bir casus olduğu anlaşılınca esirler şüphelendikleri bir arkadaşlarını döveler. Ancak dövdükleri yanlış kişidir ve bu kişi gerçek casusu bulmak konusunda karalıdır. Bu arada ölüme gönderilecek bir başka arkadaşlarının da kamptan kaçırılması gerekmektedir. Bu film esir kampında geçmesine rağmen, komik bir anlatıma sahip, yer yer gerilimli bir filmidir.

"Yaz Bekarı" Marilyn Monroe'nun havalandırma boşluğundan gelen hava ile eteğinin uçtuğu ünlü sahnenin olduğu filmidir. Zamanla birçok kez yeniden çevrilip-uyarlanan bu film, evli, beceriksiz ama sevimli bir kahramanın çapkınlık yapma girişimini ve bu yolda düştüğü komik durumları anlatır. Bu vasat bir komedi filmidir. Filmi



Billy Wilder

unutulmaz yapan ise Marilyn'in en meşhur pozlarından biri olarak akıllarda kalan uçuşan etek sahnesidir.

"Beklenmeyen Şahit" yönetmenin yeniden Marlene Dietrich ile çalıştığı, bir Agatha Christie uyarlamasıdır. Bu filmi birçok sinemacı en iyi Agatha Christie uyarlaması olarak görmektedir.

1959 yılında çektiği "Bazıları Sıcak Sever" yönetmenin Marilyn Monroe'yu yeniden kullandığı eğlenceli bir filmidir. Bu film o tarihe kadar yapılmış en iyi travesti filmi olarak kabul edilir. Film iki müzisyenin rakip çetelerin hesaplaşmasına tanık olmaları yüzünden peşlerine düşen gangsterlerden kaçmak zorunda kalmalarıyla başlar. Hayatları tehlikede olan ikili kadın kılığına girerek kadınlar orkestrasında işe başlarlar. Grubun solisti Suğar rolünü oynayan Marilyn Monroe'ya aşık olan ama en iyi kadın arkadaşı durumundaki Tony Curtis'in ve bir milyonerin kurlarına maruz kalan Jack Lemmon'un oyunculukları ortaya en-



Bazıları Sıcak Sever (Marilyn Monroe ve Jack Lemmon)

fes bir komedi çıkarmıştır. Filmde iki kahramanı çok uzun süre kadın kılığında görürüz ama bu kişilerde eşcinsel bir eğilim görülüyor. Bu yönüyle bu filme tam bir travesti filmi demek ne kadar doğrudur bilemiyorum.

Wilder bir sene sonra, yeni bir on yılın başında gene muhteşem bir filme imza atar: "Garsonyer". Büyük kent yaşamının yoğun temposunda duygusallığın yok olmasıyla cinselliğin iyice ucuzlaması ve basitleşmesi üzerine kurulmuş bir gülmececi. Bu film çok büyük beğeni toplamış ve Wilder'a ikinci Oscar'ını kazandırmıştır.

Yönetmenin bir sonraki filmi "Sokak Kızı İrma"dır. İrma'ya aşık olan yoksul bir genç (orta yaşa yakın), İrma kendisinden başkasıyla birlikte olmasını diye bir yol bulur. Sürekli çalışan ve çok para kazanmaya çalışan adam, kılık değiştirerek zengin bir baron görünümünde İrma ile buluşmaya başlar. İrma kendisiyle sadece sohbet etmek için bunca para harcayan adama zamanla aşık olmaya başlar. Sonunda iş öyle bir noktaya gelir ki, genç adam kendi yarattığı baronu öldürmek zorunda kalır. Bir mizansen hazırlar ve baronun kıyafetlerini denize atar, ancak olay yerinde en son görülen

kendisi olur elbette. Bu sefer de cinayetle suçlanır genç adam. Ancak seyircilerini genelde üzmemeyi sevmeyen Wilder yine izleyiciyi mutlu edecek bir son sunar bu filmde de.

İnsanoğlunun motivasyonunu cinsellik ve paraya bağlayan Wilder, "Sokak Kızı İrma"da olduğu gibi daha sonra çekeceği "Büyük Tasarı", Sherlock Holmes'in Özel Hayatı", "Dokunma Gıdıklanırım", "Baş Sayfa" ve "Fedora" adlı filmlerinde de genelde aşkı ve cinselliği komik bir tarzda ele almıştır. Yönetmen 1981 yılında çevirdiği "Budy Budy" adlı filminden sonra sinemayı bırakmıştır.

"Benim on emrim vardır. İlk dokuzu seyirciyi sıkmayacaksın. Onuncusu ise filmin son kurgusunu kimseye bırakmayacaksın" diyen usta yönetmenin filmlerinde sıkılmak gerçekten mümkün değildir. Birçok yönetmenin aksine başarılarını meslek hayatının başlarında veren Wilder, olgunluk çağında daha iddiasız yapıtlara imza atmıştır. Belki de usta yönetmenin eleştirilebilecek tek yönü olgunluk çağında birkaç büyük film daha yapmamış olmasındır. Ancak çok az yönetmen vardır ki, Billy Wilder gibi dört-beş filmi ile sinema tarihinin unu-

BAŞLICA FİMLERİ

Küçük Kız (42), Çifte Tazminat (44), Yaratılan Adam (45), Günahsız Melek (48), Sunset Bulvarı (50), Büyük Karnaval (51), Casuslar Kampı (53), Sabrina (54), Yaz Bekarı (55), Öğleden Sonra Aşk (57), Beklenmeyen Şahit (58), Bazıları Sıcak Sever (59), Garsonyer (60), Sokak Kızı İrma (63), Büyük Tasarı (66), Sherlock Holmes'in Özel Hayatı (70), Dokunma Gıdıklanırım (72), Baş Sayfa (74), Fedora (78), Budy Budy (81).